

NƯỚC ĐỨC GIỮA HAI CUỘC CHIẾN TRANH THẾ GIỚI (1918 – 1939)

I – MỤC TIÊU BÀI HỌC

Học xong bài này, HS :

1. Về kiến thức

Cần nắm được :

– Một số nội dung chủ yếu về tình hình kinh tế, chính trị, xã hội Đức trong 10 năm đầu sau Chiến tranh thế giới thứ nhất, đặc biệt là cao trào cách mạng 1918 – 1923 ở Đức.

– Tác động của cuộc khủng hoảng kinh tế 1929 – 1933 đối với nước Đức, quá trình chủ nghĩa phát xít lên cầm quyền và chuẩn bị phát động chiến tranh thế giới.

2. Về kĩ năng

- Bồi dưỡng khả năng khai thác tư liệu để hiểu những vấn đề lịch sử.
- Rèn luyện tư duy độc lập, khả năng so sánh các sự kiện lịch sử khác nhau để tìm ra bản chất của chúng.

3. Về thái độ, tình cảm, tư tưởng

- Hiểu rõ bản chất phản động, tàn bạo của chủ nghĩa phát xít nói chung và phát xít Đức nói riêng.
- Nâng cao tinh thần chống chiến tranh, bảo vệ hoà bình, cảnh giác và góp phần ngăn chặn mọi biểu hiện của chủ nghĩa phát xít mới.

II – NHỮNG ĐIỀU CẦN LƯU Ý

– Trước Chiến tranh thế giới thứ nhất, CNTB Đức đã phát triển đến một trình độ cao nhưng nước Đức vẫn chưa hoàn thành những nhiệm vụ của cuộc cách mạng dân chủ tư sản. Giai cấp thống trị Đức là kẻ châm ngòi cho cuộc Chiến tranh thế giới thứ nhất và đã thất bại thảm hại, phải đầu hàng vô điều kiện và chấp nhận kí Hoà ước Vécxai. Mâu thuẫn xã hội gay gắt đã dẫn tới sự bùng nổ cuộc Cách mạng dân chủ tư sản tháng 11 – 1918, mở đầu cho cao trào cách mạng 1918 – 1923 ở Đức.

– Cuộc cách mạng dân chủ tư sản tháng 11 – 1918 ở Đức không chuyển thành cách mạng XHCN như ở Nga do những tiền đề cần thiết cho một cuộc cách mạng vô sản chưa chín muồi. Giai cấp công nhân Đức lúc đó chưa phải là một đội tiên phong cách mạng có đủ năng lực, kinh nghiệm cần thiết để đưa phong trào cách mạng đi lên. Trong lúc đó, giai cấp tư sản Đức với thế lực kinh tế và chính trị áp đảo, đã đẩy lùi phong trào cách mạng bằng chính sách khủng bố, đàn áp và dùng biện pháp mua chuộc để chia rẽ phong trào công nhân.

– Trong những năm 1924 – 1929, nước Đức bước vào thời kì ổn định nhất của mình. Sự tăng trưởng mạnh mẽ về kinh tế cùng với sự ổn định về chính trị của nền Cộng hoà Vaima đã giúp cho vị trí quốc tế của nước Đức dần dần được phục hồi. Tuy nhiên, sự phục hồi của nước Đức lệ thuộc phần lớn vào các cường quốc tư bản, trước hết là Anh và Mĩ. Chính vì thế, cuộc khủng hoảng kinh tế 1929 – 1933 (bùng nổ trước hết ở Mĩ) đã nhanh chóng kéo theo sự suy sụp của nước Đức.

– Về việc chủ nghĩa phát xít thắng thế ở Đức, có thể lí giải từ những điều kiện lịch sử cụ thể và tương quan lực lượng giữa các giai cấp xã hội ở Đức. (Nước Đức vốn là quê hương của chủ nghĩa quân phiệt Phổ, là nước bại trận bị thiệt hại nghiêm trọng nhất trong chiến tranh và buộc phải kí Hoà ước Vécxai với những điều kiện hết sức nặng nề ; thêm vào đó, cuộc khủng hoảng kinh tế 1929 – 1933 đã tàn phá nghiêm trọng nền kinh tế vừa được vực dậy, giai cấp tư sản cầm quyền dung túng cho chủ nghĩa phát xít, sự từ chối hợp tác với Đảng Cộng sản của các thủ lĩnh Đảng Xã hội dân chủ đã dọn đường cho lực lượng phát xít lên cầm quyền...). Tất cả những yếu tố đó cần được làm rõ để HS thấy được vì sao chủ nghĩa phát xít lên cầm quyền ở Đức và tác động của sự kiện này đối với lịch sử nhân loại trong thập niên 40 của thế kỉ XX.

III – THIẾT BỊ, TÀI LIỆU DẠY – HỌC

- Lược đồ châu Âu hoặc lược đồ nước Đức sau Chiến tranh thế giới thứ nhất.
- Tranh, ảnh tư liệu lịch sử minh hoạ (trong SGK).
- Một số bảng thống kê, biểu đồ (trong SGK).

IV – GỢI Ý TIẾN TRÌNH TỔ CHỨC DẠY – HỌC

1. Giới thiệu bài mới

GV gợi ý HS nhắc lại bài cũ, nêu những nét khái quát về các nước TBCN trong thời gian giữa hai cuộc chiến tranh thế giới, sau đó dẫn dắt vào vấn đề : Ở châu Âu, Đức là nước TBCN điển hình nhất vào thời bấy giờ.

2. Dạy và học bài mới

Mục I – Nước Đức trong những năm 1918 – 1929

1. Nước Đức và cao trào cách mạng 1918 – 1923

– Trước hết, GV giúp HS hiểu được những nguyên nhân dẫn tới sự bùng nổ cuộc Cách mạng dân chủ tư sản tháng 11 – 1918 ở Đức (công cuộc thống nhất Đức trước đây chưa giải quyết triệt để những nhiệm vụ của cách mạng dân chủ tư sản, sự bại trận của nước Đức, tai hoạ chiến tranh làm cho mâu thuẫn xã hội ngày càng gay gắt...). Sau đó, GV hướng dẫn HS nhận thức được Cách mạng dân chủ tư sản năm 1918 ở Đức đã giải quyết được nhiệm vụ gì ?

– Cần lưu ý, phong trào cách mạng tiếp tục dâng cao trong những năm 1919 – 1923. GV giúp HS tìm hiểu qua phần chữ nhỏ về tình hình khủng hoảng kinh tế, tài chính của nước Đức do việc thực hiện Hoà ước Vécxai. Bức ảnh trong SGK cũng được xem như một nguồn cung cấp thông tin để HS thấy được tình hình rối loạn về tài chính của nước Đức trong thời kì này. Câu hỏi ở mục này nhằm kích thích tư duy độc lập của HS, giúp các em lí giải vì sao phong trào cách mạng tiếp tục dâng cao ở Đức trong những năm tiếp theo.

– GV không nên trình bày chi tiết diễn biến của phong trào mà chỉ cần nêu những sự kiện chính (như trong SGK) để HS thấy được phong trào lên cao, lan rộng nhưng đã không thể chuyển thành cách mạng XHCN như ở nước Nga.

2. Những năm ổn định tạm thời (1924 – 1929)

Trong mục này, GV cần làm rõ hai ý chính : *một là*, vì sao nước Đức có thể phục hồi và bước vào thời kì ổn định, phát triển sau chiến tranh ; *hai là*, sự ổn định của nước Đức được thể hiện như thế nào.

– Trước hết, GV giúp HS nhận thức được sự ủng hộ, tiếp sức của các nước tư bản, chủ yếu là Mĩ, song thực chất là dọn đường cho tư bản nước ngoài, nhất là tư bản Mĩ, có thể đầu tư rộng rãi vào Đức. Đồng thời, nhằm biến nước Đức thành lực lượng xung kích chống Liên Xô. Do vậy, sự phục hồi của nước Đức phần lớn lệ thuộc vào bên ngoài và thiếu cơ sở vững chắc.

– Sự ổn định của nước Đức được thể hiện trên lĩnh vực kinh tế và chính trị – xã hội. Về kinh tế, GV giúp HS thấy được nguyên nhân dẫn tới sự phục hồi và phát triển của kinh tế Đức. Về chính trị, cần nêu rõ việc giai cấp tư sản củng cố

nền Cộng hoà Vaima, đàn áp phong trào công nhân. Về đối ngoại, GV nhấn mạnh đến việc nước Đức dần dần phục hồi vị trí của mình trong quan hệ quốc tế.

Mục II – Nước Đức trong những năm 1929 – 1939

1. Khủng hoảng kinh tế và quá trình Đảng Quốc xã lên cầm quyền

Trong mục này, GV lưu ý HS tìm hiểu hai nội dung chính : *một là*, khủng hoảng kinh tế (1929 – 1933) đã tác động đến nước Đức như thế nào ; *hai là*, vì sao chủ nghĩa phát xít lại thắng thế ở Đức.

– Về tác động của khủng hoảng kinh tế đối với nước Đức, GV hướng dẫn HS khai thác nội dung trong SGK để thấy được mức độ thiệt hại mà nước Đức phải gánh chịu, đặc biệt là sản xuất công nghiệp (giảm 47% so với mức trung bình là 38% của các nước tư bản nói chung). Đức là nước chiến bại, đã bị mất toàn bộ thuộc địa, lại không thể xây dựng một hàng rào thuế quan để bảo hộ thị trường trong nước (do lệ thuộc vào tư bản bên ngoài). Chính vì vậy, thiệt hại của Đức là hết sức nghiêm trọng. GV giúp HS hiểu rõ những hậu quả về chính trị – xã hội của cuộc khủng hoảng đối với nước Đức (số người thất nghiệp ngày càng đông, mâu thuẫn xã hội gay gắt, phong trào đấu tranh của quần chúng lao động dâng cao...).

– GV hướng dẫn HS nhận thức được những nguyên nhân dẫn tới việc chủ nghĩa phát xít lên cầm quyền ở Đức : Giai cấp tư sản cầm quyền không đủ mạnh để duy trì chế độ cộng hoà tư sản vượt qua cơn khủng hoảng, đã dung túng cho chủ nghĩa phát xít hành động ; các hoạt động tuyên truyền, kích động chủ nghĩa phục thù, chủ nghĩa phân biệt chủng tộc, chống cộng... của Đảng Quốc xã, đứng đầu là Hít-le ; Đảng Xã hội dân chủ từ chối hợp tác với những người cộng sản ; truyền thống quân phiệt của nước Đức, gánh nặng của Hoà ước Vécxai đối với Đức...

2. Nước Đức trong những năm 1933 – 1939

Trong mục này, GV cần làm rõ chính sách đối nội phản động, chính sách đối ngoại hiếu chiến của chính quyền Hít-le và mối đe dọa của nước Đức phát xít đối với hoà bình, an ninh của châu Âu và thế giới.

– Về chính trị, GV hướng dẫn HS khai thác các sự kiện chính trong SGK để thấy được : mục tiêu của Hít-le là thiết lập nền chuyên chính độc tài, khủng bố công khai, lật đổ nền Cộng hoà Vaima.

– Về kinh tế, cần làm rõ quá trình quân sự hoá nền kinh tế để chuẩn bị chiến tranh, sự tăng cường khống chế toàn bộ nền kinh tế của chính quyền

phát xít (một hình thức hoàn toàn khác với *Chính sách mới ở Mĩ*, đó là một thứ chủ nghĩa tư bản lũng đoạn nhà nước kiểu phát xít, nhằm chuẩn bị cho việc phát động chiến tranh xâm lược). GV hướng dẫn HS khai thác bảng thống kê ở mục này để thấy được sự vươn lên nhanh chóng về kinh tế của nước Đức phát xít, chuẩn bị cơ sở vật chất cho cuộc chiến tranh xâm lược sắp tới.

– Về đối ngoại, GV nêu rõ những hoạt động của chính quyền Hít-le trong thời gian này như đã trình bày trong SGK. Cần lưu ý làm rõ những nguy cơ to lớn của việc tăng cường lực lượng quân sự, chính sách đối ngoại hiếu chiến của chính quyền Hít-le đối với châu Âu và thế giới. Nước Đức giữ vai trò quan trọng ở châu Âu, có trình độ phát triển cao về kinh tế, kĩ thuật, lại nằm ở trung tâm châu Âu và chủ nghĩa quân phiệt Đức là thủ phạm châm ngòi cho cuộc chiến tranh thế giới đầu tiên trong lịch sử nhân loại. Hoà bình, an ninh của châu Âu và thế giới bị đe dọa nghiêm trọng.

3. Sơ kết bài học

Trong vòng hơn 20 năm giữa hai cuộc chiến tranh thế giới, nước Đức đã trải qua các bước thăng trầm. Sau khi thoát khỏi tình trạng kiệt quệ và hỗn loạn về tài chính sau Chiến tranh thế giới thứ nhất, nước Đức lâm vào cuộc khủng hoảng kinh tế (1929 – 1933). Các thế lực phát xít lên cầm quyền ở Đức đã thực hiện chính sách đối nội phản động, đối ngoại hiếu chiến, đe dọa nền hoà bình, an ninh của châu Âu và thế giới.

4. Gợi ý trả lời câu hỏi và bài tập cuối bài

Câu 1. Trình bày theo 2 giai đoạn chính : hơn 10 năm đầu sau chiến tranh (1918 – 1929) và 10 năm tiếp theo (1929 – 1939).

Câu 2. Tập trung vào chính sách đối nội và đối ngoại của chính quyền Hít-le ở phần 2 (mục II).

V – TÀI LIỆU THAM KHẢO

Nước Đức trong những năm 1924 – 1929

Kế hoạch Đaoét (Dawes) mang tên người soạn thảo ra nó, một chuyên gia ngân hàng ở Si-ca-gô (Mĩ). Tháng 4-1924, hội nghị các nước thắng trận ở Luân Đôn đã thông qua kế hoạch này. Kế hoạch Đaoét quy định tổng số bồi thường của Đức là 130 tỉ mác. Năm thứ nhất (kể từ tháng 8-1924), Đức phải trả 1 tỉ mác, năm thứ hai – 1,2 tỉ, năm thứ ba – 1,5 tỉ, năm thứ tư – 1,7 tỉ, và từ tháng 8-1928

trở đi, mỗi năm 2,5 tỉ mác. Bên cạnh đó, Mĩ, Anh, Pháp lại kí hiệp ước cho Đức vay 800 triệu mác làm vốn để khôi phục kinh tế, trong đó của Mĩ là 460 triệu mác.

Năm 1928, tiếp theo việc Đức không trả được nợ, một lần nữa Kế hoạch Đa-oét lại được điều chỉnh theo hướng giảm bớt gánh nặng cho Đức. Sự điều chỉnh này được gọi là Kế hoạch Yơng (mang tên chủ một ngân hàng Mĩ – O.D.Young). Kế hoạch Yơng được các nước Mĩ, Anh, Pháp, I-ta-li-a, Bỉ và Đức thông qua năm 1929, theo đó tổng số tiền bồi thường chiến tranh của Đức là 113,9 tỉ mác, phải trả trong thời hạn kéo dài 60 năm.

(Theo : Nguyễn Anh Thái (Chủ biên), *Lịch sử thế giới hiện đại*, Sđd, tr. 81 – 82)

Về nước Đức thời kì Hít-le

Ngoài việc quân sự hoá về kinh tế, nước Đức còn phát xít hoá về xã hội và ý thức hệ. Kể từ ngày Đảng Quốc xã lên nắm quyền, đã bắt đầu chiến dịch bài xích người Do Thái. Từ năm 1933 đến năm 1935, chính quyền phát xít ban bố pháp lệnh cấm người Do Thái kinh doanh, làm việc trong các công sở, không cho kết hôn với người Đức. Bắt đầu từ năm 1938, chính quyền Đức dùng bạo lực cưỡng bức người Do Thái di cư ra nước ngoài. Tháng 11 – 1938, một chiến dịch bài Do Thái đại quy mô bắt đầu. Các giáo đường Do Thái bị đập phá, toàn bộ các cửa hàng, cửa hiệu của người Do Thái bị đập vỡ. Những người Do Thái phải bỏ nhà cửa, đi lang thang, chui lủi hoặc bị sát hại một cách thê thảm...

(Theo : Từ Thiên Ân...(Chủ biên), *Lịch sử thế giới thời hiện đại*, Sđd, tr. 654 – 655)